

**GŁOSA DO WYROKU SĄDU NAJWYŻSZEGO ZJEDNOCZONEGO KRÓLESTWA
Z DNIA 12 CZERWCA 2013 ROKU
W SPRAWIE PREST V PETRODEL RESOURCES LTD [2013] UKSC 34**

1. Wprowadzenie

W ostatnich latach, wobec coraz powszechniejszego w europejskich porządkach prawnych zjawiska osłabienia wymagań kapitałowych względem spółek prywatnych, również i uwaga polskiej doktryny zwróciła się w stronę konstrukcji przebicia zasłony korporacyjnej (*piercing the corporate veil*), jako środka prawnego, który mógłby skutecznie zagwarantować ochronę wierzycieli spółki w razie jej niewypłacalności¹. Od pewnego czasu konstrukcja ta nie jest już rozważana jedynie teoretycznie, ale powoli zaczyna „przebijać się” do polskiego orzecznictwa, przyjmując formę nadużycia osobowości prawnej². W tym kontekście wyrok Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa w sprawie *Prest v Petrodel*³ stanowi nie tylko ciekawy przykład poszukiwania przez obcy porządek prawny skutecznych mechanizmów ochrony wierzycieli, ale także wyznacza bardzo wąskie przesłanki stosowania doktryny przebicia zasłony korporacyjnej w prawie angielskim. Okazuje się, że stosowanie tej instytucji w praktyce

* Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego; e-mail: slup.pawel@gmail.com.

¹ Zob. P.M. Wiórek, *Ochrona wierzycieli spółki z o.o. poprzez osobistą odpowiedzialność jej wspólników. Koncepcja odpowiedzialności przebijającej i nadużycia formy prawnej spółki w prawie niemieckim i polskim*, Wrocław 2016; A. Opalski, *Problematyka pominięcia prawnej odrębności spółek kapitałowych*, PPH 2012, nr 8, s. 10-20; P. Sobolewski, *Środki prawne ochrony wierzycieli spółek kapitałowych*, PPH 2011, nr 5, s. 26; M. Litwińska-Werner, *Nadużycie formy spółki*, SPP 2007, nr 3, s. 83-99.

² Zob. wyrok SN z dnia 17 marca 2015 r., I PK 179/14 z glosą R. Szczepaniaka (OSP 2016, nr 7-8, poz. 72), a także wyrok SN z dnia 15 marca 2016 r., II PK 24/15 (OSNP 2017, nr 10, poz. 126) oraz wyrok SO w Warszawie z dnia 28 czerwca 2016 r., XXI Pa 290/16, (LEX nr 2109450). Zob. też P. Czarnecki, *Odpowiedzialność pracodawcy a rozwój struktur holdingowych*, Warszawa 2012; T. Targosz, *Nadużycie osobowości prawnej*, Zakamycze 2004 oraz R. Szczepaniak, *Nadużycie prawa do posługiwania się formą osoby prawnej*, Toruń 2009.

³ *Prest v Petrodel Resources Ltd* [2013] UKSC 34.

wiąże się z pewnymi trudnościami. To z kolei powoduje konieczność sięgnięcia po alternatywne środki prywatnoprawne, mogące z powodzeniem służyć ochronie wierzycieli, które jednak nie podważałyby zasady odrębnej podmiotowości prawnej spółki.

2. Stan faktyczny

Komentowane orzeczenie zapadło na gruncie następującego stanu faktycznego. Państwo Yasmine i Michael Prest pobrali się w 1993 roku. Mąż był biznesmenem, swoje interesy prowadził przede wszystkim za pośrednictwem kilku spółek, z których największą była Petrodel Resources Ltd. Każda ze spółek zarządzana była przez męża, będącego także ich właścicielem, czy to bezpośrednio czy też za pośrednictwem innych podmiotów. Spółki te nie były spółkami prawa angielskiego.

W 2008 roku żona wniosła do sądu o rozwód. Pani Yasmine Prest domagała się na podstawie s. 23 i s. 24(1)(a) *Matrimonial Causes Act* orzeczenia przez sąd dodatkowo tak zwanego posilkowego środka prawnego (*ancillary relief*) polegającego na nakazie wydania byłemu współmałżonkowi części majątku. Dużą część majątku męża stanowiły udziały w zagranicznych spółkach, ale ze względu na możliwe problemy z egzekwowaniem nakazu ich przekazania, żona postanowiła domagać się wydania siedmiu nieruchomości wykorzystywanych przez niego przy prowadzeniu działalności gospodarczej. Nieruchomości te w świetle prawa nie należały jednak do męża, ale do kontrolowanych przez niego spółek.

W pierwszej instancji sąd przychylił się do argumentacji powódki. Stwierdził, że norma wynikająca z s. 24(1)(a) *Matrimonial Causes Act*, przewidująca możliwość wydania sądowego nakazu przekazania majątku byłego współmałżonka, o ile jest on do nich „uprawniony” (*entitled*), pozwala na przekazanie byłej żonie spornych aktywów. Zdaniem sądu mąż był „uprawniony” do przedmiotowych nieruchomości, ponieważ miał w praktyce możliwość dysponowania tym majątkiem.

Spółki wniosły apelację, podnosząc że norma wynikająca z s. 24(1)(a) nie pozwala na pominięcie ich odrębnej podmiotowości i wydanie ich majątku na potrzeby posilkowego środka prawnego. W drugiej instancji *Court of Appeals* przychylił się do tej argumentacji. Zdaniem sądu możliwe byłoby

to ewentualnie w przypadku gdyby forma prawna spółki wykorzystana była dla nieuczciwego celu lub gdyby wykazano, że nieruchomości spółek były przedmiotem stosunku powierniczego między mężem a jego spółkami (*held on trust*). Powódka nie wykazała natomiast żadnej z tych okoliczności.

Od takiego wyroku Pani Yasmine Prest złożyła apelację do Sądu Najwyższego Zjednoczonego Królestwa. Sąd Najwyższy stanął przed koniecznością odpowiedzi na pytanie czy może wydać nakaz przekazania żonie wspomnianych siedmiu nieruchomości, biorąc pod uwagę, że nie należały one w świetle prawa do jej męża, ale do należących do niego spółek.

3. Kwestie problematyczne

Wyrok Sądu Najwyższego dotyczy wskazanych przez powódkę w apelacji trzech kwestii prawnych mogących potencjalnie być podstawą dla wydania nakazu przeniesienia nieruchomości. Po pierwsze, sąd rozważał czy okoliczności sprawy upoważniają do tzw. „przebicia zasłony korporacyjnej” (*piercing the corporate veil*) na podstawie *common law*. Po drugie, sąd zastanawiał się, czy sam przepis s. 24(1)(a) *Matrimonial Causes Act* pozwala na przebicie zasłony i wydanie wspomnianego nakazu. Trzecią kwestią była konieczność ponownego zbadania, czy – w związku ze szczególnymi okolicznościami – między mężem a należącymi do niego spółkami nie wytworzył się stosunek powiernictwa (*trust*), którego przedmiotem byłyby sporne nieruchomości, co również umożliwiłoby wydanie nakazu.

Siedmioosobowy skład orzekający Sądu Najwyższego był jednomyślny co do zmiany wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazania na rzecz żony wszystkich nieruchomości. Dokonano tego jednak na podstawie trzeciej wskazanej przez powódkę podstawy prawnej, odnajdując elementy stosunku powiernictwa między spółkami a ich właścicielem (*resulting trust*). Choć odrzucono jednogłośnie pozostałe dwa zarzuty apelacji oparte na przebicciu zasłony korporacyjnej, dokładne omówienie tej kwestii przez sędziów oraz ich częściowo różniące się opinie na jej temat sprawiają, że wyrok dotyczy przede wszystkim tej instytucji⁴. Mimo że

⁴ Pozostałe problemy omawiają D. Lightman, E. Hargreaves, *Petrodel Resources Ltd v Prest: where are we now?* T&T 2013, t. 19, nr 9, s. 877–888. Zob. też N. Grier, *Case Comment. Piercing the corporate veil: Prest v Petrodel Resources Ltd*, ELR 2018, t. 18, nr 2, s. 275–279.

rozstrzygnięcie sądu jest przekonujące w świetle podanych faktów, jego uzasadnienie wymaga pewnego komentarza na tle dotychczasowej praktyki stosowania *piercing the corporate veil* w prawie angielskim.

4. Przebicie zasłony korporacyjnej

4.1. Odrębna podmiotowość prawna spółki

Jedną z podstawowych cech spółek kapitałowych (*corporations*), niezależnie od systemu prawnego, jest ich odrębna podmiotowość prawna⁵. Wynikają z niej pozostałe przymioty, takie jak zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych, czy zdolność deliktowa⁶. Ideą leżącą u podstaw odrębnej osobowości prawnej jest zaś konieczność zapewnienia ochrony majątku podmiotu gospodarczego przed prywatnymi roszczeniami wierzycieli skierowanymi przeciwko jego właścicielom (*entity shielding*). Realizowane jest to przede wszystkim przez podział aktywów (*asset partitioning*) na aktywa należące do osoby prawnej oraz aktywa należące do jej właścicieli⁷. Można zatem mówić o tzw. „zasłonie korporacyjnej” (*corporate veil*) oddzielającej majątek oraz podmiotowość prawną spółki kapitałowej od jej ekonomicznych właścicieli. Zasłona ta wpływa co do zasady na zakres odpowiedzialności za zobowiązania spółki, uniemożliwiając zaspokojenie się przez wierzycieli osobistych członków spółki z majątku spółki oraz

⁵ J. Armour, H. Hansmann, R. Kraakman, M. Pargendler, *What Is a Corporation?* [w:] R. Kraakman, J. Armour, P. Davies, L. Enriques, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, M. Pargendler, W.G. Ringe, E. Rock, *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach*, Oxford 2017, s. 5.

⁶ Co do zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych osób prawnych jako konsekwencji osobowości prawnej w prawie polskim zob. J. Frąckowiak, *Osoby prawne*, [w:] *System prawa prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna*, M. Safjan (red.), Warszawa 2012, s. 1141-1153. Natomiast na gruncie prawa polskiego, w świetle art. 416 k.c. zdolność deliktową osoby prawnej można sprowadzić do istnienia tej osoby oraz osób fizycznych będących piastunami jej organów. P. Machnikowski, *O zdolności deliktowej*, A. Uni. Wrót. 2008, nr 304, s. 121. W doktrynie prawa niemieckiego wyróżnia się odrębną od zdolności do czynności prawnych zdolność deliktową (*Deliktstfähigkeit*) w oparciu o § 828 BGB, w prawie angielskim jest to jedna z konsekwencji odrębnej osobowości prawnej spółki (*ability to commit legal wrong*) S. Worthington, *Sealy & Worthington Text, Cases & Materials in Company Law*, Oxford 2016, s. 35.

⁷ H. Hansmann, R. Kraakman, R. Squire, *Law and the Rise of the Firm*, Harv. L. Rev. 2005, nr 119, s. 1337. Koncepcji *entity shielding* z drugiej strony odpowiada *owner shielding*, którego przejawem jest ograniczona odpowiedzialność członków spółki.

*vice versa*⁸. Z tego też powodu wskazuje się na podwójną, złożoną naturę spółki kapitałowej: z jednej strony jest ona zrzeszeniem jej członków, z drugiej zaś osobą prawną odrębną od jej członków (*separate legal entity*)⁹.

Choć w prawie angielskim s. 16 (2) ustawy *Companies Act 2006* określa prawne konsekwencje założenia spółki kapitałowej, źródłem doktryny odrębnej podmiotowości prawnej, wpływającym także na sposób interpretacji przepisów ustawowych, jest precedensowa sprawa *Salomon v Salomon*¹⁰. W tej sprawie Izba Lordów odmówiła dłużnikom prawa do zaspokojenia się z aktywów należących do właściciela spółki, w sytuacji kiedy założona przez niego spółka stała się niewypłacalna. Fakt, że ktoś posiada wszystkie udziały w spółce nie oznacza jeszcze, że działalność spółki jest działalnością jej członków, nawet jeżeli przed założeniem spółki działalności te były identyczne – spółka jest w świetle prawa osobą odrębną od jej założycieli.

Forma prawna spółki może jednak zostać wykorzystana także dla celów niegodziwych, prowadząc do jej nadużycia (*abuse of corporate legal personality*)¹¹. Dlatego też konieczne stało się wprowadzenie mechanizmów będących daleko idącymi wyjątkami od doktryny odrębnej podmiotowości prawnej, ograniczającymi zarazem jej zastosowanie. Jedną ze znanych orzecznictwu instytucji w tym zakresie jest *piercing the corporate veil*.

Przez długi czas stan prawny w zakresie wyjątków od zasady odrębnej podmiotowości prawnej spółki w Wielkiej Brytanii, podobnie zresztą jak w innych państwach, był niejasny i charakteryzował się dużą kazuistyką. Zasada *piercing the corporate veil* dotychczas stosowana była w prawie angielskim tak nieregularnie, że zastanawiano się czy właściwie ona istnieje¹².

⁸ Innym aspektem zasłony korporacyjnej jest przypisanie spółce odpowiedzialności za działania dokonane w jej imieniu przez uprawnione organy; Jennings v Crown Prosecution Service [2008] UKHL 29.

⁹ D. French, S.W. Mayson, Ch. L. Ryan, *Mayson, French & Ryan on Company Law*, Oxford 2015, s. 126.

¹⁰ *Salomon v A Salomon and Co Ltd* [1897] AC 22.

¹¹ Już sama decyzja w sprawie *Salomon v A Salomon and Co Ltd* [1897] AC 22 była przedmiotem wielu kontrowersji, zarówno w momencie jej wydania – co do rozstrzygnięcia, jak i obecnie – co do rygoryzmu zasady prawnej z niej wynikającej. R. Cooke, *Turning Points of the Common Law*, Londyn 1997, s. 8; M. Moore, “*A temple built on faulty foundations*”: *piercing the corporate veil and the legacy of Salomon v Salomon*, JBL 2006, nr 180, s. 180-203.

¹² B. Hannigan, *Company Law*, Oxford 2012, s. 45. Zob. także opinię Lorda Walker’a, negującego istnienie spójnej doktryny *piercing the corporate veil*, *Prest v Petrodel* [2013] UKSC 34, p. 106.

Cechowała się dużą niekonsekwencją, zarówno w zakresie terminologii jak i przesłanek oraz skutków jej zastosowania, była bowiem jednym z wielu wariantów „spoglądania za zasłonę”, „unoszenia zasłony”, „ignorowania zasłony” – szeregu działań mających na celu wyjątkowe ograniczenie rygoryzmu zasady odrębnej podmiotowości prawnej, wynikającej ze sprawy *Salomon*¹³. Omawiany wyrok podejmuje nielatwą próbę usystematyzowania problematyki przebicia zasłony korporacyjnej w prawie angielskim.

4.2. Reguły „*concealment*” i „*evasion*”

Główną osią rozważań Lorda Sumption’a, będącego autorem uzasadnienia w sprawie, jest analiza orzecznictwa pod kątem znalezienia reguł, według których sądy wskazywały przypadki nadużycia formy prawnej spółki uzasadniające ingerencję w jej osobowość prawną. Zdaniem sędziego dotychczasowe sprawy, w których twierdzono, że doszło do przebicia zasłony korporacyjnej, można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej z nich można zaliczyć te, w których spółka została użyta dla ukrycia pewnych faktów znajdujących się „za zasłoną” (*concealment principle*)¹⁴. Takie działania, według sędziego, nie wymagają jednak odrzucenia osobnej podmiotowości prawnej spółki, gdyż sąd, stosując konwencjonalne metody prawne, jedynie spogląda „za zasłonę” aby odnaleźć fakty, które próbowano ukryć za pomocą formy prawnej spółki. Drugą grupę stanowią sprawy, w których forma spółki zostaje wykorzystana dla uniknięcia odpowiedzialności z tytułu innego, niezwiązanego z powołaną spółką, zobowiązania lub uniemożliwienia jego egzekucji (*evasion principle*)¹⁵. Zdaniem Lorda Sumption’a to właśnie w ramach tej drugiej grupy dochodzi do właściwego zastosowania *piercing the corporate veil*.

Choć sama próba odnalezienia spójnych reguł przebicia zasłony korporacyjnej w dotychczasowym orzecznictwie jest imponująca, część składu sędziowskiego trafnie wskazała na zbyt duży rygoryzm

¹³ S. Ottolenghi, *From Peeping behind the Corporate Veil to Ignoring it Completely*, MLR 1990, t. 53, nr 3, s. 338-353.

¹⁴ *Gencor ACP Ltd v Dalby* [2000] 2 BCLC 734; *Trustor AB v Smallbone (No 2)* [2001] 1 WLR 1177.

¹⁵ *Gilford Motor Co Ltd v Horne* [1933] Ch 935; *Jones v Lipman* [1962] 1 WLR 832.

zaproporowanego podziału, który w konsekwencji może uniemożliwić skuteczne zapobieganie nieuczciwym praktykom w obrocie handlowym¹⁶. Można mieć także zastrzeżenia co do jasności wskazanych przez Lorda Sumption'a kryteriów podziału. To prawda, że dotychczasowe posługiwanie się pojęciami takimi jak *façade* lub *sham* nie było do końca przejrzyste, jednak propozycja wyróżnienia *evasion* oraz *concealment principles* wcale nie poprawia obrazu sytuacji. O ile wskazanie spraw, w których spółka została użyta dla uniknięcia odpowiedzialności z tytułu wcześniej istniejącego zobowiązania jest dosyć jasne, o tyle wyróżnienie grupy przypadków, w których spółka została wykorzystana dla ukrycia pewnych faktów (gdzie nie dochodzi do *piercing the veil*), stanowi dosyć mglistą koncepcję i może wpłynąć na osłabienie granic *evasion principle*. Łatwo jest bowiem argumentować, że w danej sprawie nie doszło do unikania odpowiedzialności, a jedynie do ukrycia pewnych faktów, a w praktyce umieszczenie danego przypadku w ramach *concealment principle* może potencjalnie wykluczyć zastosowanie w niej przebicia zasłony korporacyjnej. Co prawda, sam autor podziału przyznaje, że wiele spraw może zostać zaliczonych zarówno do jednej jak i do drugiej grupy, jednak w takim razie pozostaje pytanie o sens wyróżniania takich dwóch nierozłącznych zbiorów.

4.3. Definicja i przesłanki przebicia zasłony korporacyjnej

Atutem głosowanego wyroku jest natomiast propozycja dosyć spójnej definicji instytucji przebicia zasłony korporacyjnej oraz rozjaśnienie przesłanek jej zastosowania. W świetle orzeczenia, istotą *piercing the corporate veil*, jednego z wyjątków od zasady wynikającej ze sprawy *Salomon*, jest całkowite pominięcie odrębnej podmiotowości prawnej spółki (*separate legal entity*) i utożsamienie jej z jej członkami¹⁷.

¹⁶ W tym kierunku zmierzają opinie Lady Hale, Lorda Mance'a, Lorda Clarke'a. *Prest v Petrodel* [2013] UKSC 34, p. 92, 100, 103. Wydaje się także, że angielska judykatura na razie jest dosyć sceptyczna co do stosowania zaproponowanego, nieelastycznego podziału na *concealment* i *evasion principles*. Z.X. Tan, *The New Era of Corporate Veil-Piercing. Concealed Cracks and Evaded Issues?* SALJ 2016, nr 28, s. 221-230 oraz cytowane tam orzecznictwo.

¹⁷ Tym samym *piercing the corporate veil* różni się od innych wyjątków od odrębnej osobowości prawnej spółki, takich które nie odrzucają założenia odrębności podmiotów tworzących spółkę od samej spółki. Na gruncie prawa angielskiego są to m. in. szczegółowe przepisy ustawowe (zob. s. 1159, 1162

Choć definicja przebicia zasłony korporacyjnej zaproponowana przez Lorda Sumption'a wydaje się przekonująca, w jej uzasadnieniu widać już pewne nieścisłości. W podanych przykładach orzeczniczych, w których zdaniem sędziego zasada ta została zastosowana prawidłowo, środki prawne przyznane zostawały przez sąd zarówno przeciwko właścicielom spółek jak i przeciwko samym spółkom¹⁸. Skoro jednak *piercing the corporate veil* oznacza całkowite pominięcie podmiotowości prawnej spółki i utożsamienie jej z jej członkami, nieistniejąca w świetle prawa osoba prawna nie powinna być adresatem wydanego przez sąd nakazu lub innego środka prawnego.

Zdaniem sądu, okolicznościami pozwalającymi na zastosowanie *piercing the corporate veil* jest konieczność zapobieżenia nadużyciu przez właściciela odrębnej osobowości prawnej spółki dla celów obejścia prawa lub uniemożliwienia jego egzekwowania¹⁹. Sąd może zatem pominąć podmiotowość prawną spółki tylko jeżeli dłużnik próbuje uniknąć odpowiedzialności z tytułu wiążącego go zobowiązania, uniknąć jego egzekwowania lub uniknąć innych nałożonych na niego ograniczeń jego praw poprzez wykorzystanie w tym celu konstrukcji odrębnej podmiotowości prawnej spółki. Ponadto wydaje się, że sąd może tego dokonać tylko wówczas, gdy jest to zdaniem sądu konieczne, to znaczy gdy inne „konwencyjne” środki nie mogą zostać wykorzystane przez stronę w danej sprawie²⁰. Zdaniem sędziów w przedmiotowej sprawie nie mogło zatem dojść do przebicia zasłony korporacyjnej, gdyż mąż nie ukrywał, ani nie unikał, żadnego istniejącego wcześniej zobowiązania wobec żony.

Takie określenie przesłanek stosowania pozostaje co do zasady w zgodności z rozwijaną co najmniej od sprawy *Woolfson v Strathclyde Regional Council*²¹ koncepcją „fasadowości” spółki. Utrwaloną linią orzecz-

Companies Act 2006), postanowienia umowne, przedstawicielstwo (*agency*) czy własność wynikająca ze stosunku powierniczego (*beneficial ownership of trust property*). *Prest v Petrodel* [2013] UKSC 34, p. 16; D. French, S.W. Mayson, Ch. L. Ryan, *Mayson...*, s. 131-137.

¹⁸ *Gilford Motor Co Ltd v Horne* [1933] Ch 935; *Jones v Lipman* [1962] 1 WLR 832.

¹⁹ *Prest v Petrodel* [2013] UKSC 34, p. 34.

²⁰ Zob. opinie Lorda Sumption'a, Lorda Neuberger'a, Lorda Mance'a oraz Lorda Clarke'a, *Prest v Petrodel* [2013] UKSC 34, p. 35, 62, 100, 103.

²¹ *Woolfson v Strathclyde Regional Council* [1978] 38 P & CR 521, HL.

niczą było dotychczas dopuszczenie przebicia zasłony korporacyjnej w przypadku gdy spółka została użyta jako fasada (*façade, sham*) mająca na celu uniknięcie istniejącego uprzednio zobowiązania, utrudnienie jego wykonania lub ukrycie nagannego postępowania jej właścicieli ekonomicznych w inny sposób²². Wyróżnienie *concealment* i *evasion principles* powoduje jednak, że nie wszystkie rozpoznane dotychczas w orzecznictwie przypadki „fasadowości” spółki mogą usprawiedliwiać przebicie zasłony korporacyjnej.

Pewną nowością w świetle dotychczasowego orzecznictwa jest natomiast wskazanie, że *piercing the corporate veil* polega na całkowitym pominięciu podmiotowości prawnej spółki i utożsamienie jej z jej członkami²³. Takie wyróżnienie omawianej instytucji wydaje się jednak właściwe ze względu na konieczność usystematyzowania dotychczasowych wyjątków orzecznich od doktryny *separate legal entity* oraz dodatkowe wyróżnienie środka prawnego stanowiącego najdalszą ingerencję w tę doktrynę.

Dużo bardziej zaskakujące jest jednak zdecydowane stwierdzenie czterech sędziów, że instytucja ta w proponowanej formie może mieć zastosowanie jedynie w ostateczności. Sędziowie poszukując uzasadnienia dla takiego rozstrzygnięcia oparli się na wyroku, w którym stwierdzono że przebicie zasłony możliwe jest wtedy, kiedy jest to „konieczne”. Jednak wspomniany wyrok nie wskazuje aby „konieczność” była równoznaczna z „ostatecznością”²⁴. Ponadto także sami sędziowie w podanych przez siebie przykładach orzecznich uzasadniających zastosowanie przebicia zasłony korporacyjnej w ramach *evasion principle* stwierdzają, że osiągnięcie tych samych rozstrzygnięć byłoby w tych sprawach możliwe w inny sposób²⁵. Nasuwa się więc pytanie, czy zgodnie z rozumowaniem sądu, instytucja ta kiedykolwiek dotychczas była zastosowana prawidłowo, tzn. nie tylko w ramach *evasion principle*, ale także jako ostateczna możliwość

²² *Adams v Cape Industries Plc* [1990] BCLC 479, *Ben Hashem v Ali Shayif* [2009] 1 FLR 115, *VTB Capital plc v Nutritek International Corp* [2013] UKCS 5.

²³ Zob. B. Hannigan, *Company...*, s. 46.

²⁴ *Ben Hashem v Ali Shayif* [2009] 1 FLR 115 p. 164. Wskazuje się także, że w prawie angielskim test „konieczności” danego środka nie wymaga aby środek ten był „ostateczny” – zob. H.M. Kim, *Piercing the Corporate Veil as a Last Resort*, SALS 2014, nr 26, 2014, s. 257.

²⁵ Zob. p. 27 omawianego wyroku.

osiągnięcia danego rozstrzygnięcia. Innymi słowy, w świetle dotychczasowego orzecznictwa wątpliwe może być to, czy jedyną możliwością przeciwdziałania unikaniu odpowiedzialności z tytułu innego, niezwiązanego z powołaną spółką, zobowiązania lub uniemożliwienia jego egzekucji (*evasion principle*) zawsze było przebicie zasłony korporacyjnej.

4.4. Zastłona korporacyjna w sprawach rodzinnych

Rozważania na temat istoty *piercing the corporate veil* oraz podmiotowości prawnej spółki doprowadziły do odrzucenia przez Sąd Najwyższy przyjętej w pierwszej instancji szerokiej interpretacji pojęcia słowa „uprawniony” w s. 24(1)(a) *Matrimonial Causes Act*, stanowiącej początkowo podstawę wydanego nakazu. Przed wydaniem omawianego wyroku w sądach rodzinnych panowało dosyć swobodne podejście do respektowania własności aktywów należących do spółek, o ile jeden z małżonków miał w tych spółkach istotny udział. Sądy, orzekając w przedmiocie *ancillary relief*, poprzez szeroką interpretację ustawy *Matrimonial Causes Act*, a nawet powołując się na tak ogólne przesłanki jak „słuszność i niezbędność”, *de facto* podważały odrębną podmiotowość prawną spółki, aczkolwiek tylko w zakresie dotyczącym prawa rodzinnego²⁶. Prowadziło to do istotnych rozbieżności orzeczniczych pomiędzy sądami rodzinnymi a innymi sądami w zakresie stosowania wyjątków od zasady wynikającej z orzeczenia *Salomon*.

Zdaniem Sądu Najwyższego natomiast, pojęcie własności powinno być interpretowane tak samo w każdym sądzie, niezależnie od tego czy jest to sąd rodzinny czy inny – wszak „sądy rodzinne nie znajdują się na samotnej wyspie, na której generalne zasady prawa są zawieszone lub oznaczają coś innego”²⁷. Takie rozstrzygnięcie przyczyni się do zapewnienia większej spójności w orzecznictwie dotyczącym podmiotowości prawnej spółek oraz ujednolicenia stosowania prawa, niezależnie od rodzaju sądu i rozpatrywanej sprawy.

²⁶ Green v Green [1993] 1 FLR 326; Mubarak v Mubarak [2001] 1 FLR 673; Kremen v Agrest (No 2) [2011] 2 FLR.

²⁷ Prest v Petrodel [2013] UKSC 34, p. 37.

5. Zakończenie

Zasługą głosownego wyroku jest przede wszystkim ustabilizowanie i usystematyzowanie stanu prawnego w zakresie wyjątków od doktryny odrębnej podmiotowości prawnej w prawie angielskim. Orzeczenie może więc przyczynić się do tego, aby ewentualne przyszłe zastosowanie *piercing the corporate veil* nie było już więcej porównywane do uderzenia piorunem: rzadkiego, dotkliwego i nieregularnego²⁸.

Uzasadnienie autorstwa Lorda Sumption'a zmierza w kierunku nadania omawianej instytucji zupełnie wyjątkowego charakteru. Choć opinie części pozostałych sędziów są nieco mniej rygorystyczne w tym zakresie, także z nich wynika że sądy nie będą w przyszłości przychylne dla prób pomijania odrębnej podmiotowości prawnej spółki. Takie restrykcyjne podejście w zakresie uznania ewentualnych przyszłych roszczeń opartych na przebicciu zasłony korporacyjnej wpisuje się jednak w rozwijaną od lat 90. XX wieku linię orzeczniczą ograniczającą stosowanie wyjątków od doktryny *separate legal entity* i wzmacnia wynikającą ze sprawy *Salomon* konstrukcję prawną spółki jako odrębnego podmiotu prawa²⁹. Jako, że przebiccie zasłony korporacyjnej stanowi daleko idący wyjątek od podstawowych zasad prawa spółek, jego stosowanie nie powinno być pochopne.

Przedstawiający uzasadnienie w sprawie Lord Sumption podjął generalnie udaną próbę zdefiniowania *piercing the corporate veil*, ocenienia skuteczności i konieczności stosowania tej zasady oraz wskazania jej przesłanek. Przeprowadzona w uzasadnieniu analiza, mimo że nie ma mocy wiążącej dla niższych sądów, może wpłynąć na ograniczenie przypadków dyskrejonalnego przebijania zasłony korporacyjnej przez inne sądy. Z drugiej strony pewne nieścisłości w uzasadnieniu, wymagające doprecyzowania fragmenty analizy orzecznictwa oraz nieoperatywność niektórych z zaproponowanych w uzasadnieniu koncepcji mogą osłabić autorytet orzeczenia i ograniczyć jego stosowanie w niższych sądach. Wydaje

²⁸ F.H. Easterbrook, D.R. Fischel, *Limited Liability and the Corporation*, U. Chi. L. Rev. 1985, t. 52, nr 1, s. 89. Choć uwaga ta została sformułowana na gruncie prawa amerykańskiego, wydaje się, że dobrze oddaje również problemy konstrukcji *piercing the corporate veil* w prawie angielskim.

²⁹ A. Dignam, J. Lowry, *Company Law*, Oxford 2014, s. 36.

się, że z tych powodów omawiany wyrok nie będzie ostatnim słowem Sądu Najwyższego na temat *piercing the corporate veil*³⁰.

Omawiany wyrok, przede wszystkim dzięki analizie i uporządkowaniu dotychczasowego orzecznictwa, ma niewątpliwie duże znaczenie dla problematyki przebicia zasłony korporacyjnej w prawie angielskim. Czy jednak w świetle omawianego wyroku konstrukcja *piercing the corporate veil* może mieć jakiegokolwiek zastosowanie w przyszłości? Wysokie wymagania wskazane przez sędziów sprawiają, że o ile nie jest to w ogóle niemożliwe, to co najmniej mało prawdopodobne. Efektem orzeczenia jest więc z jednej strony potwierdzenie istnienia doktryny przebicia zasłony korporacyjnej w prawie angielskim, a z drugiej strony niemal całkowite zanegowanie jej ewentualnego wykorzystania w przyszłości.

Streszczenie

Omawiany wyrok dotyczy problematyki stosowania przebicia zasłony korporacyjnej w prawie angielskim (*piercing the corporate veil*), będącej jednym z wyjątków od zasady odrębnej osobowości prawnej (*separate legal entity*). Określenie warunków, w których możliwe jest przypisanie właścicielom spółki kapitałowej odpowiedzialności za jej zobowiązania ze względu na dokonane przez nich nadużycie jej formy pozostawało dotychczas jednym z najbardziej kontrowersyjnych zagadnień w angielskim prawie spółek. Głosowany wyrok, choć nie rozwiewa wszystkich wątpliwości związanych z omawianą instytucją, zdecydowanie przyczynia się do uporządkowania i usystematyzowania stanu prawnego w zakresie wyjątków od zasady odrębnej osobowości prawnej, przede wszystkim poprzez zaproponowanie spójnej definicji instytucji oraz określenie jej przesłanek na tle dotychczasowego orzecznictwa. Uzasadnienie wyroku wskazuje, że w praktyce orzeczniczej *piercing the corporate veil* pozostanie instytucją zupełnie wyjątkową, co przełoży się na wzmocnienie konstrukcji prawnej spółki kapitałowej. Z drugiej strony, ze względu na ograniczony zakres stosowania zasady każe zadać pytanie o sens wyróżnienia przez sędziów przebicia zasłony korporacyjnej w obecnym kształcie.

³⁰ Por. D. Lightman, E. Hargreaves, *Petrodel*..., s. 880.

Słowa kluczowe: przebicie zasłony korporacyjnej, pomijanie prawnej odrębności spółki, nadużycie osobowości prawnej, ochrona wierzycieli, odrębna podmiotowość prawna,

**Commentary on the Judgment of the Supreme Court
of the United Kingdom of 12th June 2013
in the Case of *Prest v Petrodel Resources Ltd* [2013] UKSC 34**

S u m m a r y

Commented judgment concerns the rule known as piercing the corporate veil, which restricts the scope of the separate legal entity doctrine. The conditions in which the company can be responsible for obligations of its members due to their abuse of company legal form have been one of the most controversial issues in English company law. Although the commented judgment does not resolve all problems associated with piercing the veil, it significantly contributes to the development of a clearer view of the institution. This is done mainly through the proposed definition of piercing the corporate veil and its conditions examined in the light of case law. The judgment indicates that the rule will probably become an extraordinary legal remedy, which will strengthen the reasoning behind the concept of a company as a separate legal entity. On the other hand, the scope of its use has been restricted so rigidly that it raises the question of whether the institution will have any practical meaning.

Keywords: piercing the corporate veil, lifting the corporate veil, abuse of legal personality, creditor protection, separate legal entity

Paweł Słup

Uniwersytet Warszawski
slup.pawel@gmail.com